

A British Library: változtatások a dokumentumszolgáltatásban

A *British Library* (BL) a világ egyik legnagyobb és legismertebb kutatókönyvtára, az Egyesült Királyság nemzeti könyvtára. Köteles példányként megkapja az Egyesült Királyság és Írország minden kiadványát. Gyűjteményei mintegy 150 millió tételt számlálnak, az éves gyarapodásuk 3 millió. Köteles példányként beszerzett állománya csak helyben használható, a dokumentumszolgáltatás alapját külön – évi legalább 10,5 millió fontért vásárolt és előfizetett – gyűjteményei adják.

Dokumentumszolgáltatás, változó piac és a „long tail”¹

A BL dokumentumszolgáltatása 2001-ben érte el a legnagyobb forgalmat, akkor 3,8 millió kérést teljesítettek. 2007-ben ez a szám már csak 1,6 millió volt, ami 50%-os csökkentést jelent. A jelenségek sokrétűek. Megváltozott az információ előállítása és elérhetősége, új kiadói csomagok és beszerzési módok jelentek meg: pay-per-view (használat utáni fizetés), e-könyv, nyílt hozzáférés; a kutatók is „jobban értenek” az internethez, digitális írástudásuk révén könnyen hozzáférnek a kutatókhoz szükséges anyagokhoz.

A kéréseknek nemcsak a mennyisége csökkent, de az összetétele is. Régebben nagyrészt főleg a legutolsó két év anyagából kértek másolatokat, most már 50%-nál több az utolsó 5 év terméséből kerül ki. A cikkek iránti kereslet megnőtt, amihez a kiadók is alkalmazkodtak: a közvetlen kiszolgálással sokszor gyorsabbak és olcsóbbak, mint a BL. A BL új utakat keres: át kell csoportosítani erőforrásait a kérések csökkenése miatt, más tevékenységekkel és szolgáltatásokkal kell új bevételi forrásokat találnia. A jelen azt mutatja, hogy a „long tail” felé kell elmozdulni, és a könnyen elérhető, de drága kiadói csomagok előfizetését át kell gondolni.

Válasz a kihívásokra

A dokumentumszolgáltatás iránti igény csökkenése átalakította a munkát: kevesebben végzik ezt a tevékenységet és másképp: most már nem másolják a cikkeket, hanem szkennelik, és az anyag több mint 50%-át a biztonságos elektronikus úton (DRM) továbbítják. Ezen felül a BL a dokumentumszolgáltatás jelenlegi működési modelljét is át kívánja alakítani a költséghatékonyság és a gyorsaság érdekében.

A dokumentumszolgáltatás új modelljei

Az eddig elvégzett változtatások ellenére az alapvető üzleti költségek megmaradtak és ez arra ösztönzi a BL-t, hogy dokumentumszolgáltatását alapjaiban változtassa meg: új modellt alakítson ki. A mostani modell bürokratikus, sok adminisztrációval jár a bonyolult árképzés miatt. Nem veszi figyelembe a kérések milyenségét és módját. Nem határozható meg vele az éves igények és ezért az erőforrás-gazdálkodás sem hatékony.

Két modell bevezetését mérlegelik:

1. Mennyiségtől függő éves előfizetés.

¹Long tail = **hosszú fark** közgazdaságtani fogalom, mely az internetes kereskedelem árubőségét írja le: a hagyományos áruházak kevés fajtájú, de nagy mennyiségben árusítható tömeg- vagy sikertermékével ellentétben azoknak a kis mennyiségben eladható, de nagy sokféleségben rendelkezésre álló termékeknek a gyűjtőfogalma, melyek a hagyományos kereskedelem korszakában nem volt esélyük a piacra jutásra (nem tudták velük elérni a gazdaságos tömegtermelést), a korszerű információtechnológiai megoldásokkal (például a digitalizálható termékeknel: könyveknel, filmeknel, zenéknél a digitalizált formában történő tárolás majd igény szerint történő letöltés vagy kinyomtatás) viszont megtalálják kisszámú, szétszórtan elhelyezkedő fogyasztóikat, akár a világ túloldalán is. (Wikipédia szócikk. A ref.)

2. Két sávós árképzés a rendelés minőségének és módjának függvényében.

Éves előfizetés, sávós árazás

Az éves előfizetés nem új találmány, és sok ügyfelük számára, közöttük különösen a felsőoktatásnak ez a modell előnyös lenne a tanévhez igazítható pénzügyi tervezés, nyilvántartás szempontjából.

Például minden egyetem év elején kijelölhetné a számára megfelelő fizetési keretet, de lenne lehetősége ezt évközben növelni, ha szüksége van rá. Az egyetem év elején kapna egy számlát, a másodikat pedig év végén, ha túllépte a keretét. Az előfizetéseket évekkel előre egyeztetethetnék, és a többet rendelő egyetemek kedvezményt is kapnának.

A sávós árazást már számos nemzeti és kereskedelmi dokumentumszolgáltató alkalmazza: a jól azonosítható kérésekért kevesebbet kérnének, mint azokért, amelyek további nyomozást követelnek. A BL-be ugyanis a nagyszámú ügyféltől igen sokféle kérés érkezik. Ha azonban ilyen sávós árképzést vezetnek be, az állomány elérhetőségét, lekérdezhetőségét javítaniuk kell több különféle dokumentumszolgáltató és kereső platform bevezetésével.

Szolgáltatás és termékfejlesztés

A BL sok időt fordít annak feltérképezésére, hogyan használhatja fel és kamatoztathatja más módokon erőforrásait, gyűjteményeit, digitalizálási tudását. A jelenlegi legnagyobb ügyfeleik, a brit felsőoktatás és a nemzetközi gyógyszerészeti cégek kiszolgálásában fellelhető hiányosságaiak felkutatásával kezdték ezt a feltáró munkát.

Új fejlesztések az Egyesült Királyság felsőoktatásával együttműködve

1. *Felsőoktatási Szkenelő Szolgáltatás (Higher Education Scanning Service = HESS)*. A Szerzői Jogi Ügynökség (Copyright Licensing Agency = CLA) és a felsőoktatási szkennelő jogosítványával rendelkező intézmények a tagjai,

a BL gyűjteményeit és digitalizáló tudását hasznosíthatják elektronikus tananyagaikban, és az e-tanulásban nem titkosított PDF fájlok révén.

2. *Elektronikus Dolgozatok Online Szolgáltatása (Electronic Thesis Online Service = EThOS)*. A JISC (Joint Information Systems Committee), az Egyetemi Kutatókönyvtárak Konzorciuma (Consortium of University Research Libraries = CURL) és a projekt többi tagjának célja az Egyesült Királyság vezető helyének megőrzése a világon az elektronikus disszertációk szolgáltatásában.
3. *Egyesült Királyságbeli Kutatások Megőrzője (UK Research Reserve = UKRR)*. A projekt révén a felhasználók számára kutatások anyagai biztonságos elektronikus úton (DRM) válnak elérhetővé. Hat egyetem és a BL a tagjai.

Gyógyszerészeti szektorral közös fejlesztések

A BL aktívan együttműködik számos gyógyszerészeti céggel azok könyvtári tevékenységeinek átvállalására, ugyanis e cégek könyvtári helyiségeiket más célokra akarják hasznosítani. Kiszervezhető tevékenység például egyedi kutatási jelentések másolása, cikkek elérhetővé tétele.

Szolgáltatások a kiadóknak

1. *Visszamenőleges digitalizálás*. Különböző projekteknél a BL kiadóknak végez digitalizálást, mert megvan az állománya és rendelkezik a szükséges szaktudással. Legutóbbi példa az *Emerald* kiadónak négy hónap alatt elvégzett 600 000 oldalas digitalizálás.
2. *Kiadók számára archiválás és megőrzés*. A digitális archiválás és a repozitóriumszolgáltatás a kiadó számára pótlólagos biztonságot nyújt digitális anyagaik tárolásában.

/PFLEGER, Mat: The British Library: the changing face of document supply. = Interlending & Document Supply, 36. köt. 3. sz. 2008. p. 132–134./

(Burmeister Erzsébet)

IFLA hírek

IFLA-kongresszusok

Nincs változás az IFLA soron következő könyvtári és információs világkongresszusai rendjében: 2009. augusztus 23–27. Milano, (téma: A könyvtárak a digitális örökségre építve formálják a jövőt); 2010: Brisbane (téma: Elkötelezve, átfogóan, feljogosítva); 2011: Puerto Rico.

A 2009-es IFLA-kongresszus szatellitkonferenciái

2009. aug. 18–20. Bologna, Továbbképzési Szekció. Téma: A könyvtáros és információs szakma megújításának stratégiái (generációk közötti együttműködés, mentorálás, kommunikációs készségek, szervezeti keretek, a szervezeten belüli gátak kezelése).
2009. aug. 19–20. Firenze, Technológiai Szekció. Téma: A technológia legújabb trendjei (Web 2.0, szemantikus web, keresési technológia).
2009. aug. 19–20. Róma, Olvasási és Gyerekkönyvtáros Szekció. Téma: A könyvtárak, mint nemzeti olvasási projektek és programok partnerei.

2009. aug. 19–21. Torino, Közkönyvtári, Könyvtár-építési, Könyvtártudományi, Menedzsment és Felsőoktatási Könyvtári Szekciók közösen. Téma: A könyvtár mint tér és hely.
2009. aug. 20–21. Firenze. Osztályozási és indexelési Szekció. Téma: A múlt áttekintése és felkészülés a jövőre.

IFLA Könyvtári és Információs Világkongresszus

Az IFLA 75. közgyűlését 2009. augusztus 23–27-én tartják Milánóban. A szakmai program részleteiről az *IFLA Journal* jelen száma tájékoztat.

Új tagok

Az IFLA-hoz 37 új tag csatlakozott: a Szerb Könyvtárosok Társasága, 15 intézmény, 2 iskolai könyvtár és 21 személyes tag.

IFLA Journal, 35. köt. 1. sz. 2009. p. 63–74./

Összeállította: Papp István